

орієнтація на власні переживання, відсутність навіть короткочасного емоційного відгуку на біль і горе іншої людини, постійна відсутність бажання залучитися до акцій милосердя.

До другого (обмеженого) рівня проявів милосердя було віднесено тих, які мали дуже обмежений обсяг знань та уявлень про милосердя та споріднені поняття – співчуття, жаль. Під час створення ситуативних умов для проявів милосердних почуттів вони здатні виявити короткочасний емоційний відгук, епізодично та вибірково приєднатися до милосердних вчинків. Зазвичай виправдовували себе та свої вчинки, оцінюючи себе достатньо позитивно.

До третього (часткового) рівня проявів милосердя віднесено дітей, які мали деякий запас знань щодо змісту поняття “милосердя”; маючи перед собою взірць чуйного ставлення до оточуючих, під час нагадування форм і проявів милосердя вони вибірково виявляли його, але здебільшого стосовно близьких людей, а стосовно інших – залежно від свого настрою або виконуючи прохання авторитетного дорослого, уважаючи, що на співчуття і допомогу заслуговують лише зовнішньо привабливі люди, які потрапили в біду.

До четвертого (достатнього) рівня проявів милосердя було віднесено дітей з достатньою інформованістю щодо змісту феномена “милосердя”, споріднених йому понять жалю, співчуття та ін., які виявляли готовність надати емоційну та дієву безкорисливу допомогу “близьким” та “далеким” людям без додаткового нагадування та підказки. Вони здатні були усвідомити як свої власні відчуття, так і зрозуміти і відчувати емоційний стан іншої людини, здатні відмовитися від значущої для них ролі, привабливої іграшки, смачної їжі та інших приємних речей заради втіхи ображеного, а також визнавали, що співчуття заслуговує і потребує не лише правий, але й винний.

До п'ятого (свідомого) рівня проявів милосердя було віднесено дітей, які виявляли вищевказані прояви, але вони ще й були здатні пробачити та пожаліти конкретних людей з “того страшного минулого життя”, які безпосередньо або опосередковано стали причиною їх колишніх страждань. Ці прояви мали систематичний, послідовний і свідомий характер, немилосердні вчинки та думки практично не спостерігалися.

Отже, результати констатувального етапу дослідження свідчать про незадовільний стан сформованості милосердя у вихованців дитячих будинків сімейного типу. Визначено, що причинами цього є: контингент вихованців, відсутність цілеспрямованої, систематичної діяльності з виховання милосердя в дітей у ДБСТ, недостатня підготовленість батьків-вихователів.

Аналіз проблеми виховання милосердя у вихованців дитячих будинків сімейного типу свідчить про необхідність обґрунтування та апробацію організаційно-педагогічних умов виховання милосердя у вихованців ДБСТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз Г.М., Пеша І.М. Дитина в прийомній сім'ї: нотатки психолога. – К., 2001.
2. Игнатъев Е. Психология изобразительной деятельности детей. – М., 1961.
3. Станчиц М.А. Этика милосердия. – Минск, 1996.

УДК 378.147

Коваль Т.І.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-ЕКОНОМІСТІВ

У статті розглядається проблема впровадження електронного навчання під час професійної підготовки майбутніх менеджерів-економістів. Показано, що електронне навчання доцільно впроваджувати під час самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх менеджерів-економістів як для реалізації індивідуального підходу, так і у процесі їх групової навчально-пізнавальної діяльності.

В статье рассматривается проблема внедрения электронного обучения во время профессиональной подготовки будущих менеджеров-экономистов. Показано, что электронное обучение целесообразно внедрять во время самостоятельной внеаудиторной учебно-познавательной деятельности будущих менеджеров-экономистов как для реализации индивидуального подхода, так и в процессе их групповой учебно-познавательной деятельности.

This article deals with the problem of introduction of electronic learning during professional preparation of future managers-economists. It is shown that it electronic learning is efficient during independent individual work of future managers-economists both for realization of individual approach and for their group educational-cognitive activity.

Головною метою інформатизації вищої освіти є підготовка майбутніх фахівців до професійної діяльності в інформаційному суспільстві, підвищення якості, доступності й ефективності освіти в умовах упровадження у вищих навчальних закладах принципів Болонської декларації.

Розвиток технічних засобів телекомунікацій та зв'язку, поява мультимедійних комп'ютерів і розробка програмних додатків до них створили об'єктивні передумови для розвитку дистанційного навчання – форми навчання, у процесі якої одержання освітніх послуг здійснюється на відстані без відвідування вищих навчальних закладів з використанням засобів інформаційних технологій. Але відразу після його появи експертами була відзначена низька якісна складова такого навчання, оскільки практично був відсутній діалог “викладач – студент” й основним носієм знання у процесі такого навчання залишалась книга (підручник, посібник тощо) [10, 5].

Як відомо, одним з елементів організації дистанційного навчання є віртуальне навчальне

середовище, яке розробляється з метою організації дистанційної роботи викладачів-тьюторів і тих, хто навчається. Воно порівняно просте в користуванні і, на нашу думку, значно полегшує викладачам роботу зі створення дистанційних курсів, навіть якщо вони не мають глибоких знань програмування на мовах HTML та JAVA. Це такі віртуальні навчальні середовища, як Lotus LearningSpace, Learning Management Systems TBM, Web-CT, Прометей, ILIAS, Веб-клас ХПІ, LMS, VLE, Moodle та ін.

На сьогодні найпоширенішим “проявом еволюції” дистанційного навчання у вищих навчальних закладах в Україні є *електронне навчання* (е-навчання). На думку вчених, *е-навчання* – це інтерактивне навчання, під час якого навчальний матеріал доступний у діалоговому режимі, яке забезпечує автоматичний зворотний зв'язок з навчальною діяльністю студента [12, 59]. У понятті “е-навчання” (переклад англ. e-learning, electronic learning – “навчання з використанням електронних навчальних матеріалів”) підкреслюється електронний вид навчальних матеріалів і можливість електронного обміну між викладачем і студентом, а також між студентами, що характерно для інформаційних освітніх технологій, на відміну від навчальних матеріалів на паперових носіях інформації, що передаються звичайною поштою. О.В. Соловов уважає, що е-навчання найадекватніше відтворює інтеграцію між традиційним і дистанційним навчанням та поступово витісняє термін “дистанційне навчання” (Distance Learning). Він переконаний, що поступово стираються межі між навчанням на відстані і з широким упровадженням інформаційних освітніх технологій усередині університетських кампусних мереж [7].

Вітчизняні вчені іноді розмежують терміни “дистанційне навчання” та “електронне дистанційне навчання” (“е-дистанційне навчання”). В.Ю. Биков увів поняття “*е-дистанційне навчання*” “як різновид дистанційного навчання, за яким активні учасники навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану навчальну взаємодію як асинхронно, так і синхронно в часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, медіанавчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології” [1].

Метою статті є розгляд проблеми впровадження електронного навчання під час професійної підготовки майбутніх менеджерів-економістів.

На нашу думку, *е-навчання* може бути організоване як з електронними навчальними матеріалами, розміщеними на будь-якому магнітному носії персонального комп'ютера, чи організоване дистанційно, що передбачає організацію дистанційного доступу студентів до комп'ютерно орієнтованих засобів та електронних навчальних матеріалів, розміщених на веб-сторінці викладача, чи інформаційних ресурсів мережі Інтернет у будь-який час і з будь-якого комп'ютера.

Значною перевагою *е-навчання* є можливість реалізації індивідуального підходу до кожного

студента, що є важливим дидактичним принципом професійної підготовки майбутніх менеджерів-економістів за умов упровадження особистісно орієнтованої парадигми освіти у вищій школі. Як відомо, серед традиційних форм навчання майбутніх менеджерів-економістів переважають групові форми навчальних занять, які спрямовані на розвиток у них комунікативних якостей, умінь працювати в колективі (команді), реалізацію методик співробітництва, проблемного навчання, роботи в малих групах тощо. Важливою перевагою сучасних інтерактивних методик навчання є те, що вони несуть безпосередній виховний і стимулюючий вплив викладача на особистість студента. Іноді одна публічна лекція, організована за інтерактивними методиками, може дати для студента більше, ніж сучасні комп'ютерно орієнтовані засоби навчання. Під час упровадження таких методів навчання організація індивідуальної чи групової навчальної діяльності майбутніх менеджерів-економістів залежить лише від викладача, а у процесі е-навчання такі навчально-методичні ідеї потребують наявності як технічних, так і спеціально розроблених віртуальних навчальних середовищ і комп'ютерно орієнтованих засобів самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

У процесі реалізації е-навчання можна втілити такі навчально-методичні ідеї, як індивідуалізація та диференціація навчання студентів, упровадження диференціації завдань для самопідготовки за рівнем складності, реалізація оперативного зворотного зв'язку, створення сприятливих умов для всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця – розвиток у нього творчості, логічного і системного мислення, формування мотиваційних чинників до неперервного учіння з інформаційних технологій та професійно значущих якостей, підвищення рівня готовності майбутніх менеджерів-економістів до професійної діяльності, програмне керування навчально-пізнавальною діяльністю студентів з метою підготовки кожного у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності за індивідуальною траєкторією учіння, об'єктивність контролю знань, умінь і навичок з дисциплін, формування вмінь самонавчання, самоаналізу та самокорекції під час засвоєння навчального матеріалу тощо.

Можна охарактеризувати е-навчання такими чинниками: *гнучкістю*, що забезпечує організацію професійної підготовки з інформаційних технологій у зручній для майбутнього фахівця час, у зручному місці та темпі; *модульністю*, що дає змогу студенту здійснювати контроль і самоконтроль своїх навчальних досягнень з кожного навчального модуля, а викладачеві додавати нові навчальні модулі згідно з потребами часу та за набором навчальних модулів формувати робочу програму, яка відповідає індивідуальним і груповим потребам; *рентабельністю* – економічною ефективністю, що проявляється завдяки використанню чинних технічних засобів, оскільки студенти можуть працювати як самостійно, так і під керівництвом викладача на будь-якому комп'ютері (навіть домашньому), підключеному до мережі Інтернет, та в

будь-який час; *мобільністю* – реалізацією ефективного оперативного суб’єкт-суб’єктного і суб’єкт-об’єктного зворотного зв’язку, що є головною вимогою успіху процесу е-навчання; *масовістю* – доступністю студентів до багатьох джерел навчальної та методичної інформації (електронних бібліотек, баз даних, електронних дидактичних матеріалів тощо), а також можливість спілкування студентів як між собою, так і з викладачем за допомогою мережних засобів комунікації; *технологічністю*, що забезпечує використання у процесі професійної підготовки нових досягнень інформаційних технологій (комп’ютерів, аудіо- та відеотехніки, мережних і мультимедійних технологій тощо); *новим статусом викладачів*, який передбачає їх нову роль з функціями консультування, координування пізнавального процесу, керівництва навчальними проектами тощо; *новим статусом студентів*, який має на меті самоорганізацію, працездатність і готовність до самонавчання у процесі професійної підготовки, а також перевагу самостійного одержання знань, умінь і навичок з дисциплін.

Аналізуючи різні моделі організації е-навчання, описані в науковій літературі [5; 8; 9], для організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх менеджерів-економістів під час їх професійної підготовки ми використали модель мережних технологій. Така модель передбачає зв’язок студента з викладачем або комп’ютерно орієнтованим засобом навчання, а також студентів між собою з використанням програмних мережних засобів керування їх навчально-пізнавальною діяльністю в інформаційно-навчальному середовищі.

Комп’ютерно орієнтовані засоби, що розміщуються в інформаційно-навчальному середовищі, можуть мати зміст навчання, контролювати і коригувати знання, уміння і навички майбутніх менеджерів-економістів з дисципліни, що вивчається, та здійснювати програмне керування їх навчальною діяльністю з метою створення кожному умов навчання за індивідуальною траєкторією учіння. Вони повинні стати для студента певною мірою партнером у самонавчанні, допомагаючи йому засвоїти нові способи професійної діяльності, стимулювати до учіння та професійної інформаційно-комп’ютерної діяльності, розвивати системне, логічне, творче і критичне мислення, а також бути джерелом навчально-пізнавальної та світоглядної інформації.

Можна визначити такі комп’ютерно орієнтовані засоби е-навчання, що найчастіше використовуються у вищих навчальних закладах у процесі навчально-пізнавальної діяльності майбутніх менеджерів-економістів:

1) *довідково-інформаційні* – електронні тексти лекцій, гіпертекстові навчально-методичні матеріали, розміщені на веб-сторінках викладачів, інформаційні матеріали мережі Інтернет, бази даних з текстовим, гіпертекстовим або мультимедійним поданням навчального матеріалу, електронні енциклопедії, довідники та інструкції, інформаційні матеріали веб-сайтів, веб-сторінок та інформаційних порталів;

2) *демонстраційно-моделювальні* – імітаційні мультимедійні моделі, що використовуються замість динамічних плакатів, комп’ютерні ділові ігри тощо;

3) *контролюючі* комп’ютерно орієнтовані засоби, призначені для визначення рівня навчальних досягнень студентів – автоматизовані навчальні і контролюючі тести, комплекси вправ для самоконтролю знань, умінь і навичок з інформаційних технологій тощо;

4) *навчально-контролюючі* комп’ютерно орієнтовані засоби, призначені для одержання і контролю знань, умінь і навичок студентами самостійно чи під керівництвом викладача з використанням дистанційних технологій навчання – електронні посібники, розміщені на веб-сторінках викладачів, дистанційні курси, мультимедійні навчальні курси, комп’ютерні програми і тренажери, розташовані на персональному комп’ютері чи в мережі Інтернет та ін.;

5) *допоміжні* – системні програмні продукти мережного та локального призначення, програмні засоби створення веб-сайтів, електронних магазинів, порталів і веб-сторінок, системи розпізнавання текстової і графічної інформації, автоматизовані словники, системи машинного перекладу, інформаційні системи роботи зі знаннями, експертні системи, офісні програмні продукти (системи обробки текстів, текстові процесори, електронні календарі та блокноти, електронні таблиці, графічні процесори, системи управління базами даних, програмні засоби створення презентацій та ін.), інформаційні системи моделювання процесів управління, інформаційні системи менеджменту всіх функціональних сфер – маркетингу і торгівлі, виробництва, фінансів, бухгалтерії й управління персоналом.

Як відомо, ключовим поняттям навчально-виховного процесу є *інтерактивність*. Деякі вчені поділяють засоби навчання на інтерактивні та неінтерактивні, обґрунтовуючи важливість цієї їх властивості у процесі реалізації дистанційного навчання [3, 122].

Слово “інтерактив” походить від англійського слова interact (inter – “взаємний”, act – “діяти”). Інтерактивність означає здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з людиною або з комп’ютером.

У науковій літературі є таке визначення інтерактивності. Інтерактивність – це звичайний доступ того, хто навчається, до сторінки тексту через веб-інтерфейс і читання з неї деякого навчального матеріалу [14, 12]. Складніше тлумачить це поняття Ю.І. Машбиць, визначивши інтерактивність як здатність комп’ютерного засобу навчання забезпечити вербальний чи невербальний навчальний діалог між людиною і комп’ютером, у результаті чого здійснюється обмін навчальними матеріалами та результатами його опрацювання [6, 16].

Останнім часом усе більше уваги приділяється розробниками комп’ютерно орієнтованих засобів збільшенню рівня інтерактивності у процесі їх застосування в інформаційно-навчальному середовищі,

що впливає на якість сприйняття студентами навчального матеріалу. Аналіз праць учених з проблеми забезпечення інтерактивності комп'ютерно орієнтованих засобів [2, 112; 8; 13] засвідчує, що про їх інтерактивність можна говорити лише тоді, коли в них реалізуються під час навчально-пізнавальної діяльності студентів такі характеристики:

- нелінійний доступ до навчальної інформації з використанням гіпертекстової технології;
- міжособистісне спілкування;
- оперативність суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних зворотних зв'язків;
- забезпечення для студентів права вибору;
- адаптація системи навчання до індивідуальних особливостей студентів;
- забезпечення різних рівнів автономії студентів (часткової, обмеженої та повної) реалізацією в інформаційно-навчальному середовищі відповідних стратегій керування їх навчально-пізнавальною діяльністю під час позааудиторної роботи.

Головною вимогою інтерактивного навчання в інформаційно-навчальному середовищі є організація зворотного зв'язку і “позитивність відносин “викладач – студент”, що передбачає прищеплення студентам почуття самоповаги, особистої значущості, гідності; переконання у власних силах, здібностях, можливостях; поважне ставлення до студентів, незалежно від їх успіхів у навчанні; надання їм рівних можливостей у досягненні цілей навчання та виявлення активності в суспільній сфері; створення умов для особистої зацікавленості студентів у результатах процесу навчання (студент “сам себе вчить”) тощо” [2, 111].

Організація процесу спілкування у процесі аудиторних занять є досить простим завданням (опитування студентів, обговорення, проведення семінарів і круглих столів тощо). Організація аналогічного процесу під час е-навчання є проблемою, яку вивчали багато дослідників (В.Ю. Биков, В.І. Гриценко, В.М. Кухаренко, В.М. Монахов, Е.С. Полат та ін.). Аналіз їх досліджень дозволив нам визначити такі рівні інтерактивності комп'ютерно орієнтованих засобів навчання: відсутність інтерактивності, мінімальна інтерактивність, середня інтерактивність і високий рівень інтерактивності.

З розвитком комп'ютерних, мережних і мультимедійних технологій реалізація певною мірою наведених вище характеристик інтерактивності в комп'ютерно орієнтованих засобах навчання визначає рівень їх інтерактивності. Електронна пошта й електронні версії посібників на паперових носіях інформації, навчально-методичні матеріали, розміщені на веб-сторінках викладачів, які студенти використовують у навчальному процесі лише за їх запитом, є характерним прикладом комп'ютерно орієнтованих засобів з відсутністю інтерактивності.

Але в більшості сучасних комп'ютерно орієнтованих засобах навчання (електронні підручники, дистанційні курси, портал, веб-конференція, відео-конференція та ін.) інтерактивний компонент наявний і допомагає у процесі організації е-навчання мати оперативний зворотний зв'язок

студента з викладачем, керувати мультимедійними презентаціями, спілкуватися з колегами-студентами під час виконання групових проектних робіт і практичних завдань.

Навчально-пізнавальна позааудиторна діяльність майбутніх менеджерів-економістів з використанням комп'ютерно орієнтованих засобів і телекомунікаційних технологій може ґрунтуватися на реалізації таких видів інтерактивного спілкування – між студентом і комп'ютерно орієнтованим засобом, міжособистісного спілкування студентів, інтерактивного спілкування між студентами і викладачем, інтерактивного спілкування між студентами та програмними засобами керування їх навчально-пізнавальною діяльністю.

Найважливішою характеристикою інтерактивності є здатність інформаційно-навчального середовища забезпечити оперативний зворотний зв'язок як реакцію на дію користувача. В інформаційно-навчальному середовищі можна організувати суб'єкт-об'єктний та суб'єкт-суб'єктний види зовнішнього зворотного зв'язку.

Суб'єкт-об'єктний зворотний зв'язок як зв'язок між комп'ютерно орієнтованим засобом навчання і суб'єктами навчання здійснює навчально-розвивальні впливи на студентів і програмне керування процесом навчання кожного студента за індивідуальною траєкторією учіння через організацію комп'ютерного контролю й оцінювання рівня успішності студентів та програмну самокорекцію їхніх знань, умінь і навичок. Реалізація швидкої реакції в інформаційно-навчальному середовищі дозволяє викладачу мати активний взаємозв'язок зі студентами, надаючи їм відповідні консультації на відстані, організувати дискусії та семінари з проблемних питань з використанням мережних засобів зв'язку.

Суб'єкт-суб'єктний зворотний зв'язок установлює зв'язок між суб'єктами навчання (викладачем і студентом, студентами між собою) з метою здійснення навчально-розвивальних впливів з боку викладача на особистість студента й одного студента на інших у процесі групових видів їхньої навчально-пізнавальної діяльності в інформаційно-навчальному середовищі.

У комп'ютерно орієнтованих засобах навчання забезпечення нелінійного доступу до інформації здійснюється з використанням гіпертекстової технології, що дозволяє організувати навчання кожного студента за індивідуальною траєкторією учіння залежно від результатів виконання ним завдань.

Гіпертекстова технологія стала поширеною завдяки можливостям створення гіпертексту за допомогою мови HTML (англ. HyperText – надвеликий, збільшений текст, HyperText Markup Language – гіпертекстова мова розмітки). Гіпертекст – це здатність поєднувати в єдиний смисловий ланцюжок інформацію різного виду, яка може розміщуватися не лише в різних файлах, але й на різних комп'ютерах. Він містить текстові елементи, які об'єднані тематикою і ґрунтуються на асоціативних зв'язках – гіперзв'язках, що пов'язують

текстові елементи в єдине ціле. Використання гіпертексту робить можливим багаторівневий розподіл навчального матеріалу, коли на верхньому рівні знаходиться найбільш істотна інформація, а доступ до більш низького рівня надається згідно із запитом.

Завдяки можливості вибору студентом навчання з дисципліни за індивідуальною траєкторією та нелінійному доступу до навчального матеріалу його робота в інформаційно-навчальному середовищі сприяє послідовному підвищенню рівня інтерактивності навчально-пізнавальної діяльності та зростанню його автономії.

Можливість адаптації комп'ютерно орієнтованих засобів, що застосовуються у процесі самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності, до індивідуальних особливостей студентів, їхніх навчальних досягнень, можливостей і здібностей реалізується шляхом уведення завдань репродуктивного, логічного, продуктивного та аналітичного рівнів складності.

Важливими особливостями інформаційно-навчального середовища під час роботи майбутніх менеджерів-економістів з комп'ютерно орієнтованими засобами є реалізовані в ньому *стратегії керування* самостійною позааудиторною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, що безпосередньо впливає на рівень їх автономії та реалізацію такого типу інтерактивності, як інтерактивне спілкування між ними та програмними засобами керування навчально-пізнавальною діяльністю. Забезпечення автономії студента під час самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності є одним з головних напрямів, поширених як у сучасній зарубіжній, так і у вітчизняній педагогіці.

Автономне навчання розглядається ученими як вищий рівень самостійної навчально-пізнавальної діяльності, оскільки його організація вимагає великої мотивації, організованості та готовності до самонавчання.

Ознаками автономного навчання можна вважати здійснення студентом в інформаційно-навчальному середовищі навчально-пізнавальної діяльності наодинці або у співробітництві з іншими студентами з можливістю одержання консультативної допомоги з боку викладача, а також надання йому права вибору темпу, часу та місця самостійної роботи, режимів керування самостійною навчально-пізнавальною діяльністю, навчальних матеріалів і навчальних завдань різних рівнів складності залежно від його навчальних досягнень, інтересів, здібностей і можливостей, способів самоконтролю, рефлексії та самооцінки своєї діяльності.

На сучасному етапі розвитку комп'ютерно орієнтованих засобів навчання, дистанційних технологій навчання і реалізації різних рівнів автономії студентів в інформаційно-навчальному середовищі (часткової, обмеженої та повної) можна виділити такі стратегії керування комп'ютерно орієнтованим засобом: *жорстке керування, диференційоване керування і самокерування.*

Жорстке керування передбачає організацію керування комп'ютерно орієнтованим засобом

навчання діями студентів у процесі їх самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності. При цьому вільний доступ студентів до інформаційних ресурсів мережі Інтернет у процесі навчальної діяльності в інформаційно-навчальному середовищі визначає *часткову їх автономію* у процесі самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності.

Диференційоване керування передбачає одержання кожним студентом від комп'ютерно орієнтованого засобу навчання рекомендацій, якого рівня завдання він повинен виконати у процесі самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності. Обсяг завдань студент може вибрати самостійно з урахуванням своїх навчальних досягнень і можливостей (*обмежена автономія*).

Відсутність керування з боку комп'ютерно орієнтованого засобу навчання має на меті роботу студентів у режимі *самокерування*, тобто *повної автономії*, коли кожен студент обирає із запропонованого переліку завдання для самонавчання певного рівня складності та обсягу, урахувавши свої здібності, можливості та навчальні досягнення.

Для реалізації часткової, обмеженої і повної автономії студентів з використанням комп'ютерно орієнтованого засобу навчання доцільно застосовувати асинхронні та синхронні комунікаційні технології, які забезпечують міжособистісне спілкування між студентами або між викладачем і студентами. Ці технології дозволяють організувати роботу студентів у парах чи в малих групах під час виконання проектних робіт у малих групах, стимулюють їх до активної навчально-пізнавальної діяльності.

Вибір стратегії керування в певний період професійної підготовки з інформаційних технологій першочергово залежить від викладача, який повинен правильно спланувати й організувати таку роботу, забезпечити її методично, підготувати студентів до її успішного виконання, уміло керувати процесом самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності, вчасно оцінювати та коригувати результати такого навчання. При цьому неабияке значення має педагогічна майстерність викладача і рівень його професіоналізму.

Отже, е-навчання доцільно впроваджувати під час самостійної позааудиторної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх менеджерів-економістів як для реалізації індивідуального підходу, так і у процесі їх групової навчально-пізнавальної діяльності. Реалізація е-навчання дає змогу кожному студенту опанувати навчальну дисципліну за оптимальною індивідуальною траєкторією учіння з метою досягнення певної мети навчання, поставленої викладачем чи ним самим, що потребує наявності у вищих навчальних закладах мультимедійних і дистанційних технологій навчання та відповідно підготовлених до їх упровадження у навчальному процесі викладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю. Проектний підхід і дистанційне навчання у професійній підготовці управлінських кадрів // Кримські

- педагогічні читання: Міжнародна наукова конференція 12–13 вересня 2001 року / За ред. О.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. – Харків: НТУ “ХП”, 2001. – С. 30–50.
2. Гриценко В.И., Кудрявцева С.П., Колос В.В., Веренич Е.В. Дистанционное обучение: теория и практика: (Монография). – К.: Наукова думка, 2004. – 375 с.
  3. Гриценко В.И., Довгялло О.М., Власенко Н.А. Информатизация освіти в Україні: концепт концепції та завдання вищого рівня // Матеріали науково-практичної конференції “Програмно-технічні засоби інформатизації освіти”. – К.: ІСДО, Електромаш, 1995. – С. 31–35.
  4. Журавська Л. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів вищих навчальних закладів // Освіта і управління. – 1999. – Т. 3. – № 2. – С. 105–115.
  5. Корсунська Н.О. Проблеми розвитку дистанційної освіти: ефективність і вартість // Професійно-технічна освіта. – 2002. – № 3. – С. 17–20.
  6. Машбиц Е.И., Андриевская В.Б., Комиссарова Е.Ю. Диалог в обучающей системе. – К.: Вища школа, 1989. – 184 с.
  7. Соловов А.В. Электронное обучение: проблематика, дидактика, технология. – Самара: “Новая книга”, 2006. – 462 с.
  8. Стефаненко П.В. Дистанционное обучение в высшей школе: (Монография). – Донецк: ДонНТУ, 2002. – 400 с.
  9. Федотова Е.Ф. Системное представление дистанционного образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.scholar.urfu.ac.ru/pedjournal/numero5/fef.html>.
  10. Хортон У., Хортон К. Электронное обучение: инструменты и технологии / Пер. с англ. – М.: КУДИЦ-ОБРАЗ, 2005. – 640 с.
  11. Штофф В.А. Роль моделей в познании. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1963. – 128 с.
  12. Шуневич Б. Теоретичні основи дистанційного навчання: Навч. посіб. – Львів: Вид-во Національного універ. “Львівська політехніка”, 2006. – 244 с.
  13. Borsook T. Harnessing the power of interactivity for instruction. In M.R. Simonson and C. Hargrave (Eds.) // Proceedings of the 1991 Convention of the Association for Educational Communications and Technology. – Orlando, FL: Association for Educational Communications and Technology, 1991. – P. 103–117.
  14. Carlson R.D., & Repmen J. Web-based interactivity // WebNet Journal. – 2000. – № 1(2). – P. 11–13.

УДК 378.147

Копил Г.О., Смирнова М.І.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ І ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті йдеться про використання самостійної роботи у формуванні професійно важливих компетенцій у майбутніх фахівців з міжнародної економіки у процесі вивчення іноземних мов фахового спрямування. Викладено деякі теоретичні положення про самостійну роботу студентів та її значення у професійному становленні та зростанні, а також певні практичні аспекти і пропозиції щодо організації самостійної роботи в навчальному процесі економічного ВНЗ, виходячи з досвіду авторів.

В статті речь идет об использовании самостоятельной работы в формировании профессионально важных компетенций у будущих специалистов по международной экономике в процессе изучения иностранных языков профессионального направления. Изложены некоторые теоретические положения о самостоятельной работе студентов и ее значении в профессиональном становлении и росте, а также определенные практические аспекты и предложения относительно организации самостоятельной работы в учебном процессе экономического ВУЗа, исходя из опыта авторов.

This article is about the use of independent work in forming professionally important jurisdictions for future specialists in international economy in the process of study of foreign languages in professional direction. In the article the row of theoretical positions is expounded about independent work of students and its value in the professional establishing and growth, some practical aspects and suggestions in relation to organization of independent work in the educational process of economic institute, got from authors' experience.

Актуальні потреби сучасного розвитку суспільства поставили перед українською професійною освітою низку важливих завдань, пов'язаних з удосконаленням системи професійної підготовки фахівців у вищій школі. Крім того, кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризуються стрімким зростанням обсягу наукової інформації, небувалим проникненням її в усі сфери життя. Економіка, господарство, побут, технічні та виробничі процеси перебувають під впливом потоку наукових знань. Темпи науково-технічного розвитку настільки високі, що неможливо встигнути за інформацією, що постійно оновлюється. Вимоги часу і бажання мати відповідний рівень сприяють перетворенню кінцевої освіти в безперервну і тим самим з виду діяльності (навчання) у спосіб життєдіяльності [4]. Ураховуючи ці фактори, необхідним для фахівців усіх галузей і рангів стає набуття вмінь і навичок самостійної роботи.

Нині до професійної компетентності фахівця ставляться нові вимоги: компетентним вважається фахівець, здатний діяти універсально, тобто той, який не тільки може ефективно використовувати набуті й усвідомлені знання у вузькопрофесійній сфері діяльності, а такий, який озброєний цілісною культурою як універсальним способом освоєння світу. Такий фахівець мислить творчо, самостійно, уміє своєчасно здобувати та правильно використовувати потрібну інформацію, знання, уміння, здатен ухвалювати нестандартні, оригінальні, сміливі рішення на основі фундаментальних знань.

Очевидно, що поняття “вища освіта” має ототожнюватися з поняттям “освіченість”, а не лише з поняттям “навчання” (здобуття студентами певних знань, умінь, навичок у межах певного фаху). Освіченість же пов'язана з розвитком творчого і самостійного мислення. Це те основне, що має залишитися, коли все вивчене або забуте, або має бути в нових умовах актуалізовано.